

КОНФЕРЕНЦИЯ

Туризмни айнытырғыза себеллик этерик тюбешшүле

Жыйырманчы октябрде Нальчик шахорда «СКФО-да туризмни айнытырууна блогосфераны эзеллик этию» деген конференция болганди.

Блогерле Шимал-Кавказ федеральный округну битеу субъекттеринде болгандыла, аланы суратлары, статьялары бла дуняда миллионла бла адамла шагърейленгенди. Кавказны имиджи артыкъ доон болмаганы себелли, туризм иги айнымаганын эсе алсакъ, бек магъаналы, улуу иш тамамланганды.

Дагъыстанны басма эм информация министри Азнаур Аджиев бир-бир журналистле блогерле ишлерине бийик багъа бимежелерин чертгенди. «Ол терден, дегенди ол. Блогерле окъугъанла кеп бола, газетлеги

Россеини альянзинг федерациясыны башчысы орунбасары Игорь Душарин, табыгъатны аруулугъундан сора да, таупада туристле солургъа онгла болургъа кереклигин айтханды.

КЪМР-ни Басма эм информация жаны бла кырагъа комитетни башчысыны къуллугун болжаллы халда толтургъан Игорь Дроздов, эрте-кеч болса да, Къабарты-Малкъарда туризм айнырыкъды, дегенди. Блогерле уа ол айныруу, сөзсөз эзеллик этедили. «Къабарты-Малкъар» информация агентствону башчысы Шахмързаланы Заурбек туризм экономика, промышленность бла байланы болганында жыйылгъанлыны эслерин бурганды. Туризм айныр ююн, экономикада да алгъа атларгъа керекди.

Бу блог-тур ачыкъ көржюстгенди - блогерле журналистиканы дунисында алчыла болуп барадыла. Журналистикада

КЪМР-ни курортла эм туризм жаны бла министри къуллугун болжаллы халда толтургъан Сергей Шагин: «Республиканы Башчысы Юрий Кокос 2020 жылгъа дери бизге келген туристлени санын бир миллионга жетдирмеге керекди, дегенди. Къонакъла жерибизни аруулугун, инфраструктурабыз да тап кыралгъанын керселе, келгидиле», дегенди.

«Шимал Кавказны курортлары» ОАО-ну жамауат бла байлалыкъ жюриюту департаментини башчысы Райфа Биткова: «Къабарты-Малкъарны туризм эо экономика жаны бла айнытырғыза бек улуу онгары барды. Биз мында бек акъыллы, терен билимли адамла бла тюбешшүбиз», деп чертгенди.

Алай Райфа Биткова бек алгъа блог-тур кылай озарыкъ болуп деген кюркюсу да болганын ачыкъ айтханды: «Шимал Кавказны асламлы информация органларыны биргююн башчысы Ражан Мусаев бизге бек болушханды, су болсун. Къабарты-Малкъарны башчыларына да жорек ыразылыкъны билдирем», дегенди Биткова.

окъугъанла уа азылып барадыла. Интернет аяктары чексиздиле. Бу блог-тура блогерле этген суратланы миллионла көргендиле. Мени акъылыма кере, тышындан туристле келселе, игиди бизге, алай кесибиз да Кавказны билмеге, танырғыза борчлубуз. Бир-бир жаш адамла Италияны, Турцияны уста билли, тукумлары чыкъган эл а къайда болганын айталмайдыла».

КЪМР-ни спорт министрини къуллугун болжаллы халда толтургъан Аслан Афаунов Минги тауда сейрилик бузла болганын чертгенди, ала туристле көрмеген-билмеген затлардыла.

алайды - кимни бар эсе да окъучулары, телевиденианы юсюнден айтханда уа, кыраучулары, олу магъаналы ишти тамамлагъан.

Блогерле бла журналистле башха усталыкълары болгъан адамла туюлдоле, ала бир сфераны ишчилеридиле. Блог-тура газетледе ишленге да кытайшхандыла. Райфа Биткованы айтханына кере, аланы статьяларыны кыйматлыкъларыны энчи белгилерге боллукъду.

БАЙСИЛАНЫ МАРЗАЯТ.
Суратланы **ТОПГУРЛАНЫ**
Камал алгъанды.

Тапландыруу

Ремонтну - болжалдан алгъа

Бу кюнлде Хасаниядя Аттолары Салихия атын жюриотген ара орамны машинала жюриотген эмда жаяу жолларына тынгылы ремонт этилип башланганды. Аны КЪМР-ни Транспорт эм связь жаны бла кырал комитетини оюнуу бла Жол молк управлени бардырады.

Шендио эски асфалт кетериле турады, жол жаллары тазаланандыла. Тапландыруу ишле Вольный Аудуддан башлангъан, Хасанияны ичи бла барып, Герпегежге барган жолгъа дери бардырылыккъыдыла. Битеу да эки километр бла тогузу жаз метрге ремонт этиликди. Жангыртыу ишлени 29-чу декабрге бошаргъа белгиленди. Прораб Мурат Хамизов айтханыча кере, бусагъатда жети кюрулуш эки автосмосвалда, эки грейдерге, эки автопогрузчикке да ишлейдиле. Жолну баш кытысы алыны бошалгъандан сора башха техника, уста ла чыгъарыкъдыла. «Биз, жыллы,

кургъакъ кючленни хайырлана, къастау ишлейбиз. Заманыбыз бошадды деп, юйге кетип къалмайбыз, къарангыгъа дери барадырабыз жумушларыбызны, аны себелли жолну хайырларыгъа болжалдан алгъа бермге умул этебиз», дегенди.

ДАЛХАТЛАНЫ МАРЗАЯТ.
Суратны автор алгъанды.

Жазыпы - 2015

«Заман» огурулу сөз нөгерилиз болсун!

Хурметли жамауат!

«Заман» - миллетибизни жангыз газетиди. Аны бетлеринде малкъар халкыны культуурасыны, тарыхыны, бююннюгю жашаууну, айтхылыкъ адамларыны, жетишмилерине эмда жарсыуларыны юслеринден басмаланган материалланы сиз бир баш-

ха изданиядя табаллыкъ туюлюсюз. Алайды да, жазылыгызыз, билеклик этмиз кесигизни газетигизге! Жангы жылда да ол сизни керти шүбүгъу, уз, огурулу сөз нөгерилиз болуп деп ышанабыз.

«Заман» газетни редколлегиясы.
Бизни инаккабиз - 51532

Айранны кюнню

Озган шабат кюн Къарачай-Черкес Республикада «Бал чучурла» деген туризм комплексни арбазында адам асыры келден аякъ басар жер жокъ эди. Ала барысы да Айранны төрели байрамна келген эдиле. Шишлик, жауда бишген эт хычин ийисле төгеректе жайылдыла, миллет макъамла да узакъгъа зшитледиле, бийикден саркъангъа суну таушун хорларгъа умут этгенна.

Фестивальны кырагъанла: аны директору, «Эльбурстар» жандаурулукъ культура фонду тамагасы Биттирлана Къачарланы Людмила, проектни башламчысы бла учредители, «Бал чучурланы» иеси, предприниматель Боташланы Мусса, алгъа болулукъ этген волонтерла да

Боташланы Солемен айранны алгъаш этеди.

Къарындаш халкъланы адет-төрелерин, шүбүлукъларын кючлерге жораланган аламант байрам

Педагогика колледжини келечилери.

къазауатадыла. Ала келген къонакълагъа тишшиликча тюберге кюрошдиле. Алай этерге кыларыннан да келеди. Бу иш Россияни Туризм жаны бла федеральный агентствону себеллик этюу бла бардырылганын да белгилемей жарамас.

Къабарты-Малкъардан Айранны байрамна, хар заманда, уллу делегация келгенди. Анга Къабарты-Малкъар къырал университетини Малкъар маданият арасыны башчысы Тюбейланы Светлана, КЪМКУ-ну педагогика

колледжини преподавателни Алтайланы Лариса студенттери бла келгендиле. Черкес районну келечилери да фестивальгъа къатышып бир жыл да къалмагъандыла.

Къонакъла саугъасыз келмечюле да, бизни республиканы келечилери да кыруу кыларлары бла туюл эдиле. Ала «Къайсынынгу жоу атлам» деген комплексни уллу суратын, татлы ашарыкъла, студентле кеслери ишленген тюрно-тюрко суратланы да келтиргендиле. Къулийланы Къайсынынгу юйю-музейини директору Къулийланы Фатимат

а Боташланы Муссагъа закий поэтибизни назмуларыны алгъатомлугун саугъагъа бергенди. Ол а мындан ары китапла «Бал чучурланы» музейинде бек сыйлы жерлерден биринде турлугун айтханды.

Къарачайлына къонакълагъа жарыкъ тюбегенлеринден сора къарачай-малкъар культураны ююнчою халкъла аралы этнография фольклор фестивалы башлананды. Жер башында хар халкъ да кесини ариу адеттерин бла төрелерин, тилин, кийимин, архитектура эсертемелерин сакъларгъа

итинеди. Болсада аланы сакълануу ишти бир кесегиди, бек башы аланы кергизте билмюду. Бу фестиваль да ма ол хыспандан жаратылганды. «Айран а Къарачайны, Малкъарны да бек сыйлы ичиглеринден бириди. Ол йогурт, кефир деген атла бла жер башында белгиликди. Болсада айранны ол жарашдырылган жерде татып көргенге бир зат да жетмейди. Нек дегенде, аны уюта туруп, жюрөк жылуу, төрелени сезими эм тау хауаны тазалыгы къошулалыла. Жаланда бу жерде айран къонакъбайлыккыны, монглукъны, чомартлыккыны шартыды», деп, байрамны бардыргъанна, уллу чонюнда уютулган айранны башы ачып, биринчи топланы тамагасы - Боташланы Солеменнге-бередила. Ол а аламант байрамны кырагъанлагъа, келгенлере, айранны да алгъаш этип, уртайды.

Андан сора Ююрини къауум да айрылады. Анга къарачайлыны жанындан биджиланы Ратмир (Ююрини председатели), РФ-ни сыйлы артисткасы Гочиланы Люба, алимле Абдуллананы Рашид, Хубийланы Хусей, Оркелланы Азор, малкъарлыны жанындан «Къайсынынгу жоу атлам» фонду келечилери Тетуяланы Хадис, Балъанланы Музафар. «Заман» газетни белимоню редактору Османланы Хайса, «Эльбурсудис» жамауат организацианы КЪМР-де белимоню башчысы Аналаны Марат, Къабарты-Малкъар ТТРК-ны корреспондентни Сабанчаланы Арипа киргендиле.

Акыры 2-чи бетгеда.

Финансчережиенияла

Ырыскынгы арыскъ вклад

«Россельхозбанкны» Къабарты-Малкъар Республикада орналган белимоню пресслужбасы биддиргенге кере, анда «Жетишмилни формуласы» деген жангы вкладны ачкандыла.

Аны башхаладан айрмаалыгы - банкда болган ахангы болжалдан алгъа аламант десенге, аны анда тургъаны ююн жыйылган процентле кюймедила, толусунайдыла. Бериледи. Башха айтханда, сөтну юк неда алты айгъа ачма десенге, төрт процент ставка тохташдырылады, тогузу айдан онеки айгъа дери сапан а, ол кюймюду алты процентле кетюроледи, онеки ай неда онегиз ай турлукъ эсе уа, ол жети процент болады.

Сөз ююнчю, аханг банкда бек аздан юк ай тургъан эсе, процентлерни нас этпей, башха сазганылгъан вкладланы къайсынындан да ахангы арха алгъа боллукъду.

«Жетишмилни формуласы» деген вкладны адамла бююнлюктер башлап келир жылны тогузунчу февралына дери ачаргъа эркиндиле.

Бизни корр.

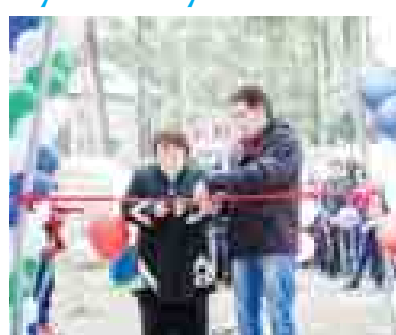
АЧЫЛЫ

Экологияны тазалыгына элтген жаяу жолчукъ

Эбрюз районда экология жаны бла «Агъачны тюрсюнлери» деген окуу-оюн жолчукъу ачаргъа казыраныу төрт айны барганды. Ол-Гитъ шахарланы бла элени культура тюрсюнлери» деген проектлени биринчи Битеуроссий конкурсларында хорлагъанын, аны башламчысы Елена бла Геннадий Тимченколаны жадаурулукъ фондлары болганын эсигизге салабыз.

Къабарты-Малкъарны жеринде экология жаны бла алай окуу-оюн жолчукъ биринчи кере кыралды. Аны себелли ол районну маданият жашауунда магъаналы ише саналады. Проектни жашауда бардырған къауум Минги тауни тифросинде 2700 метр узунлукъу болган жаяу жолчукъ кырагъанды. Анда окуучулары окутуу, экологияны сакъларгъа юйретуу, дагыда туристлени бла бу тау ауада жашагъанланы кудуретни аруу жорукъларына туюндооруна жаны бла практикала, экскурсияла, башха ишле да бардырылыккъыдыла.

Аны кыуанчы ачылууна республиканы кырал органларыны, районну элперини башчылары жамауат организацианы, турист

базаланлы бла пансионатланы келечилери, шолканы тамталары, устазлары, окуучулары, культурада ишленген, башламчылык этген къауум, проектни партнерлары бла спонсорлары къатышхандыла. Проектни башчысы, районну краеведение

музейини директору Эзезланы Фатима узун кызыл жоруккыну кескенден сора, байрамга келгенлини «Агъачны тюрсюнлери» деген жаяу жолчукъгъа сейир жолчулукъу сакъай эди.

Акыры 2-чи бетгеда.

Къарындаш халкъланы адет-тёрелерин, шүёхлукъларын кючлерге жораланган аламан байрам

Азыра. Алы 1-чи бетдеди.
Фестивальны программасына көре «Усталаны жолу», «Къарачайлыда бла малкъарлыда эрге барлык къызыланы жыйрыкълары», «Къарачай, малкъар ашарыкълы», «Хар эли да къой союу башкъ» деген конкурсла, миллет инструментаде сокъсанганы, халкъ жыралы айте билгенени, темпирден абериле иш-

барысы да бу ишни маънапалыгын чертгенди. РФ-ни культуросына сыйлы къуллукъчусу Гайланы Асият, Гиче Къарачай муниципал району администрациясыны башчысы Байрамукъланы Рамазаны атындан сөлеше, былай фестивальда өскө келген төлкюну ариу адет-къылыктыгъа ахшы адет-тёрелеринде юйретмуге улуу себеплик этген

байрамны къурагъанлыгъа элес этгенде эмда аны эки къарындаш миллетни бөскө келген төлеорине маънасы айтпайтмакъа улуу болганын чертгенди. «Ма былай байрамдыла халкъланы араларында къарындашлыкны, шүёхлукъну бутюнда кючлю этген. Ала халкъланы байкъландырыла, кёлтерин көтөрдиле, унутула баргъан ахшы адетлеринизни, төлеоринизни жынгдан эсте саладыла. Алай эсе уа, былай байрамларыбыз көп болсунла!» дегенди.

Богашланы Мусса уа, къонакъбайлыкъ къарачай-малкъар халкъны эки бирини инсанлык шарты болганын, ол адети-биз, ышаныбыз битеу дуниягъа айтпгъанын эсте салып, мындан ары да алай болурун суйегини билдиргенди.

Атталаны Жамал.

Черек районну келечилери.

легенени араларында эришуле бардырылгандыла. «Къарачайлы юй» деген этнография музейде гербжи мейшө ачылганды. ыразлыгы болган а дагъда сейрилик шахмат гинджи бла ойнар оқ тапханды. Мында дагъда сууда жоэген патчақ чабакълагъа, кийик жануарланы бла хайуанланы бир-бирлерине къараргъа, алагъа аш окувна бериге да боллукъ эди. Халкъ уста Бачиланы Хамзат да, хар замандан, мастер-класс көргөзгенди.

«Заман» газетни баш редактору Атталаны Жамал да бу кюнде Кисловодск шахарда солуп тургъан жеринден юй бычирсы Клара бла бу аламан ише къатышкъа келгенди. Ол бери былай көп адам келгенине къуанганын буюрмалы эди. Жыйылгъанланы аллында сөлеше,

ирлик болганды. Аны Къарачай-Черкес Республикада, Къабарты-Малкъарда да аты кенг белгили Борлакъланы Рустам ачанды. Андан сора «Элин» ансамбль, Борлакъланы Аида, башхала да, бир бирлерин алышындрып, жырлагъандыла, төпсегенди, тау адетлени бир къуамуларын көргөзгенди, аланы юсеринден тынгылы халар айтхандыла.

Ол заманда уа жюри кесини сайлау ишни бардыр эди. Биринчи жюрге ол Гиче Къарачай районну келечилерин тийишли көргенди. Алагъа саугъагъа къарачай къумалы ат берилгенди. Экинчи жюрге Къабарты-Малкъар къырал университетни Малкъар культура арасы чыкъганды. Къарачай шахардан келгенге уа ююнчюле болгандыла.

Номинациялагъа көре уа къарачай, малкъар ашарыкъланы хазырада Черек районну келечилери айырмалы болгандыла эмда саугъагъа къара Къарачай къойну алгандыла. Аланы башчылары Байсыланы Харун хар заманда да айранны көп торлююн келтиричюдо. Алагъа бир жангысын да къошмай къоймаучуду. Бу жол аны бал айраны да болганды.

Эки саугъала да болгандыла. Османланы Налдоэ, кес къоубу солуп, ариу жырлагъаны ючюн, Гадилянны Азнуар а

Хар эли да кюй союу башкъ.

келини юйге кийиргенде ариу алгъыш эте билгени ючюн ахча бла саугъа-лангандыла. «Айранны байрамна-къатышхан башкъ командада да къуру къалмагъандыла - алагъа грамтата берилгенди. Саугъалаула бошалгъандан сора фестивалгъа къатышханла, къонакъла да конкурска келтирилген азыкъла, шилликле эмда улуу чюмда бишген эт бла сыйлангандыла, айран, боза ичгенди. Жаш адамла уа улуу той этгенди.

Байрам ингри къарангысына дери баргъанды. Ол жомакълы жерден көтерге ашыкъгъан хазна жокъ эди. Аны сейир этерча да тойюдо: мен билгенликден, былайла, тап эм тынгылы ол къурап-магъанды. Бек игиси уа - фестивалгъа адамланы сейирлери өсгенди. Къабарты-Малкъардан да анга кзуру Черек район бары къалмай, башха тау ауулларыбъа да тири къатышсала сюврик эдим, алай болур деп да ышанама.

Фестивальны ижинчи кюнюнде уа атла бла торлю-торлю эришуле болгандыла.
ХОПЛАНЫ Марзипат.
Суратланы автор алгъанды.

Дагъыстанда - китап базар

Дагъыстанда «Тарки-Тай-2014» деген жыл сайын бардырылуучу китап базар ишни бошоганды. Анга төрели халда къатышхандыла къыралны жер-жерлеринден, кзуру жазуучуларн бла басмачылардан сора да, сурат улмулад, художникле эм режиссерла да.

Ярмаоркага келгенде бир блек коюнну ичинде жазуучу бла побешгенди, бир блек коюнну ичинде жазуучу бла побешгенди, кырылдыла. Анга төрели халда къатышхандыла къыралны жер-жерлеринден, кзуру жазуучуларн бла басмачылардан сора да, сурат улмулад, художникле эм режиссерла да.

Фестивальны жангылыгы - «Проект К» деген суратлау литературалы суратлары, инсталляциясы, скульптуралары бла. Ярмаорка кондеринден биринде жаш адамла къорларанда китаплары бла Махачкъаланы миллет библиотекасыны аллына жыйылган эдиле, китапны маганасы улуу болганына халкны эсин бурру ючюн.

Базар бошогандан сора фестивалгъа къатышханладан къабаса Миллет библиотекасага китапларын суагъа этип бергенди. Алай бла китап фондха бир блек минг китап къошулганды.

Къарачай-Черкесде - Сыйлы Георгийни килисасы

Кавказск элде Сыйлы Георгийни жангы килисасы хайрылыныргъа берилгенди. Көп жылланы ичинде диннге къулукъ этю жангы килисаны къатындагы юйде бардырылып турганды. Энди ол журт ыйкъ кюнде ишлерик школы берилгенди.

Килисаны бир жыл мындан алда ишлеп бошогъан эдиле. Архитекторла проектин жарадгъандыла, христианлы төрелени бузмагъа жюрешгенди. Килисаса бир жолгъа 400 чокълы бир адам сыйлыныргъады. Келе тургун жылда оны къатында нежект ишлерикди. Ол жумушу келир жылны ахырына бошур мурат барды.

Ингушетияда - жангы кёпюрю

Ингушетияны бийик тауладагы Жейрах районну Ольтета элинде Арми черекни юсю бла автомобиль жюриорча ишленген кёпюрю хайрылыныргъа бергенди. Анга жораланган къуанчылы жыйылгъа жер-жерди самоуправленияны келечилери, эли таматарлы, жаш төло къатышхандыла, деп билдиргенди регионну оюучусуну пресс-службасы.

Джейраххыла бла бирге къуанчырга эс аланы бу огурулу иш бла алгъаштыргъа деп Ольтетте республиканы башчысы Юнус-Бек Евкуров да келген эди. Ол этилен ишлеге къараранды, болушукъу советникге - Руслан Булгачевха - дамбаны эм Ольтетте элдеги автомобиль жюриорча ишлерик кёпюрю къурулушу къалыбын сораганды. Кзурулушчуланы ойтахандарына көре, 2012 жылда улуу сакъ жуулула жуагъанды, жолну бу кесеге бек тозурагъан эди. Ол кезинде Арми черек къутаргун, жагъаларында чыгыш, объектин инфраструктурасына эм эни юйлеге улуу заран тошуорген эди.

Шёнда алапы улуу къурулуш майданга. Бетюнда ишленген, былай хайырлыныргъа берилген кёпюрю болнычында чурмуз барырча этгенди, дегенди пресс-службада.

Къалмукъда жыл сайын 3 миллион тонна нефть берип турлукъ терминал къурапылганды

«ЕвроСибОйл» деген компания Къалмукъда нефтин куюучу биринчи терминалны ишлерикди. Ол жыл сайын 3 миллион тонна чокълы бир нефть берип турлукъду. Регионну къурулуш, транспорт эм жол мулк жангы бла министри Кирилл Багов, ТАСС-ны корреспондентине билдиргенне көре, терминал чети нефтин эм нефть продуктланы Каспий бассейнини къыралларында алып, тийишли жерлеге бериге деп къурапылганды, андан сора да, Каспий тенгизни шельфинде нефть тоблгъан жерленде да нефтин алып хайрыларыкъды.

«Нефтепортну» къуруркъа жер да сыйманганды республиканы Лагаск районуна. Кемеле ары къында, жагда да чурмуз барып турлукъда, андан Каспий тенгизни Запад жагъаларына тюзюмлей чыгыш кетерге да боллукъду.

Ростов областыны оюучулары дуняны чемпионатына хазырланадыла

Ростов областыны оюучулары октябрин ахырына дери 2018 жылда боллукъ футболду дуня чемпионатна жораланган эки улуу объектин проектендери къырал экспертаны тийишли оюучуларн алып муратландыла, ноябрьда уа аланы ишлетюу бошларгъа айтылды, дегенди регионну Кзурур киметини башчысы гендеди Василий Голубев.

Сёз, эни алып айтханда, 45 мин адам олтурур жери боллукъ стадион эм «Южный» аэропорт комплексин юсеринден барганды. 2018 жылда футболдан дуня чемпионатна хазырлануу программасы тамомалагъа къораттылыкъ ырскыны өлчемин Ростов областыны губернатору къыбыл этгенди. Ол 85,4 миллиард сомдан асламды. Дуняны чемпионатны объектлери ишленрик жер 145 гектар боллукъду.

Чемпионатна хазырлануу ишени, тюзюн айтсакъ, кзуру жерде бошларгъа тюверикди, аэропорт комплексге, стадионга, шахарны миллионла кесегине жангы жолла ишлерге керек боллукъду. Ахсыдагы эм Ворошиловскдеги кёпюрюлени жаныртаргъа, алагда дубёр көпюрге ишлерге тюверикди, дегенди Ростов областыны правительство суюучу келечиси.

Чеченни Сунжа районунда - суу къуылгъан цех

Чеченни Сунжа районну Серноводск элинде гара суула чыгаруучу заводну базасында, жоп-жангы неймисли оборудованиена бла жалчытылган улуу цех хайрылыныргъа берилгенди, аны бла 80 адамгъа иши жерле къурапылганды. Энди заводда ол жерде жагъагъандан 300 адам ишлейди. Заводну жангы цехи кучраланы хайырында продукция чыгаруу бир нечле кереге кёбейгенди, дегенди Чеченни Экономикасы, территориясы эм сатуу-алынуу айнатуу министрствосуну келечиси.

Ол айтхангъа көре, жыл сайын завод гара суудан 18 миллион шеша чыгарып турганды. Ала Шмил Кавказны регионларно, Къазакстангъа, Узбекстангъа эм Таджикстангъа сатылып тургандыла. «Гара сууну эм кёбейт-жемиш суулану отповый багълалары бла сатып алыргъа, сора аланы сатуу этне тюкенле ташып, хайыр тошуорюрге боллукъду», дегенди Серноводскде жашап турган Ибрагим.

Экологияны тазалыгына элтген жаяу жолчукъ

Азыра. Алы 1-чи бетдеди.

Прокладный шахарда «Гореч» аскер-спорт клубну алыинистлери жаяу жолчукъда канат тартхандыла да, анда учаргъа суйегенле асыры келден жетишалган окувна атлаймалы. «Нарат агъач» деген жерчикде уа жолчуланы дагъыда бир сынау сакъий эди - «Агъач соручула» деген элбер сюн. Экскурсиягъа чыкъгъан алы къауум, сорууны асламысына жуула берип, «Айыу курканы» къатында татты ашарыклардан толгъан солгъа эркинлик алгъандыла. Адыл-Суу тарда уа сыйбеге сейрилик «агъач жануарла» тюбенгенди.

Жаяу жолчукъ чыгылган кезинде сөлеше, КъМР-ни Курортла эм туризм жангы бла министри къуллугун толтургъан, география имулану доктору Сергей Шегин туризм арт заманда республикада юч алгъанын белгилегенди. «Бу жолчукъ а, районну окуучуларына кобик, бери солгъа келгенде да аламан саугъады. Мында болгъан сыйбеге туризм эм экология бла байламлы ишлеге бютон тири къатышырыкъларына, Ата журтларыны чынтгы патриотлары боллукъларына ышанама», дегенди.

Проектни жашауда бардырыгъа артыкъда тири къатышханла, ол санда Элбрус эли орта школуну окуучулары, «Приэльбруссе» Миллет парк» федеральны къырал бюджет учрежденинде, Къулийланы Къайсын аты Маданият юйде, каварденича музееде да ишлегенге Элбрус районну сыйлы грамоталары эм саугъалары бла саугъалангандыла.

Район Маданият юйюне келечилери Езденланы Танзиля бла Афрашкъваланы Элдэр, концерт къурап, къонакъланы эркиндери тургандыла. «Минги-Тай» школ агъач мюлк» сабий биртууге да жыйылганла барысы да ыразы болгандыла.
Алиса ТАРИМ.
Элбрус районну администрациясыны пресс-секретары.

Айнытыу Кир-кипчик тегюлген энци жерле керекдире

Көп болмай КъМР-ни Табийгъат байлыкълар эм экология министрствосунда элде санитар болуучу тикетти жангы бла комиссияны жыйылтуу өтгенди. Анда айтпгъаннга көре, республикада багуш тегюлючюну бир полигон ишлейди.

Багуш тегюлген жерлени тапландырып жюрешенигибизге, андан улуу хайыр жоукъ. Нек дегенде санитар-эпидемиология мардала жангы бла ишлерге жангъа да энци полигонла келишеди. Республикада уа алай жер жаланда Прокладна районда барды - дегенди табигъат байлыкълар эм экология министри орунбасары Олег Коновалов.

Полигонну проекти, къурулушу, сора ишлетгени да асыры багъа чыгъады. Аны себепли хар районда багуш тегюлген энци жерле болургъа керекдире. Экинчи көре жарашдыргъа жарырыкъ материаланы сатып алырча жерле да къурагъа боллукъду. Бу жумушта энци бизнесни хайрыларыныргъа жарарыкъды деп келишген эдиле. Болсада ол жангы бла алыкъа улуу торленуле болмагъандыла. Аны себепли Къабарты-Малкъарны Правительство суюучу бла Нальчикке бла Урван районну жаруулагъа келишген полигонла ишлеге эркинлик берилгенди. Бугагъада Урвандан аны къурулуш хазыр бола турады.

Шёнда республикада кир-кипчикни жыйыу бла байламлы иш 122 элден жалаанда 92-сине тынгылы бардырады. Терк районда уа былай жумуш ара шахарда бла бир элде этиледди. Баксан районда да бу жангына хазна эс бурулмайды. Аны хатасындан адамла арбапларында кир-кипчикни не этерге билмейди, дегенди Коновалов.

КъМР-ни Табийгъат байлыкълар эм экология министрствосуну пресс-службасы.

Фестиваль

Бу көндө белгилу украинны жазучу Марко Вовчокун юмезинде «Купола Кавказ» деген славян маданияты фестивалы кыргызланды. Проект, мындан ары бардырылып, жууук заманда республиканы районларында да өтөрүкдү. Ксарты-Малкыры сейр курорт тирилеринде кзуу-анкча уа КсМР-ни култура мини-стрини кзуулугун толтурган Мухаддин Кумахов, Куулиданы Ксыйсын атлы малкыр кырал драма театрны башчысы Жангоразланы Мажит, жамауат бригуиуланы таматарлы, култураны багсалаган адамла да келгендиге.

Мамырлыкыга, ахшылыкыга келлендирген байрам

Сахнада Жангоразланы Камилла.

Биогонлюкде быллай жыйылуланы магна-аналыкылары улуу болганы сөзсөзюдү. Эмюрлерден өври да республикабызда тиор-люстурно миллеттеги, динини келечилери мамырлыкыда, шукөлүкүда жашаидыла. Бир бирлерине адет-төрөлериң, кез кыраамлары журметлеууу бла ала, кеслерини адамлык шарттарын бийигирек эте, тин байлыкларың айткытадыла.

Искусствону баш борчу, халкы-ланы бириндирип, игиликге себеп-лик этмүдүди. Биогон быллайда битеу култура арала жыйылган жамауаты мамырлыкыга итингенени белгилейди, - дегенди министр. Белгилемисинча, ариу сөзю аданы келпюн көтюрорчча, игиликке ийинандырыча чекиси кыаруу барды. Да сора биз аланы бир бирибизден нек кызгызанабыз дегенча соругуа жууап хаана та-бамдык. Фестивальга жыйыл-ганыланы ол кюн огурулулукыга, ахшылыкыга кюз аты жарык тиорноню табыгыат да келлен-диргенча эди. Вовчокун бахча-сында тамаша тереклеге эс буруп,

халкыланы биригуилерине себеплик эттениң белгилеп, бусагытада Украинда бола тур-ган тыңгызлыкыга жарсыганларын айткыдадыла. Мухамед Мусабиевич а култура арала Мухалл Лермонтовну «Выхожу один я на до-рогу» атлы китабын саугалаганды. «Жый-ымдыкда назмуланы атымышдан артык автор кырк беш тилге көчүргөндү. Орус поэти ёлмосоз тизгилери башча - башча тилдеге кылай ариу, эңчи эшитилинеди. Бу ише эки малкыры, эки кырачайлы, эки кырабайлы да юлюш кышханлары бизни өтөлөндирип, мындан ары да ахшы учмуулагы келлендиргенди», - дегенди ол. Фестивальны чегинде кел жарык, кон-церт номер да көргөзүлгөндү. Жыйыл-ганыланы чыгармачылыклары бла «Тер-ские казаки» жыр эм тейсеу кыууым, Музыка

«Терские казаки» ансамбли.

көпө ёлмосоз поэзия тизгилени келден айткыдадыла. Таулу кызчык Жангоразланы Камилланы орус халкы жырыны максымауа уа тамата төлю кырытышда тейсегени хычмууң көрүнгөндү. Аланы жарык келлополкерине кыуана, сахнага «Алан» жамауат бригуиуну баш-чысы Беллтайланы Суруян, «Адыга Хас» ни таматасы Мухамед Хафиз, «Вечни» башчысы Анатолий Кануников чыктыган-дыла. Аксысакылла, славян маданият битеу

ЖАНГОРАЗЛАНЫ НАЖАБАТ. СУРАТДА: Мухаддин Кумахов сөлөшөди. Суратланы автор алгыанды.

Профессионалла

«Студентлерибиз чынтты педагогла болурга итингенлерине кыууанама»

Аппайланы Ксымыны кызы Фатима жыйырма жылдан артыккы КсМКсУ-ну педколледжиде устаклык ишин тохтамай бардырады. Огурулу, фахмулу тиширюну битеу окуу юйде кыайсы студент да таныйды. Ол училещиде болшанган класснаны устазына, ортда уа КсМКсУ-ну биология бөлмюнде окутуганды. Андан сора да, билим алганын кымагандай, 1994 жылда малкыр бла орду тилени окуртуча эркилик да алганды. 2002 жылда - филология илмуланы кандидаты. Айырма иши ючюн келп тиорлю сыйды грамота бла саугаланганды.

Устазы кыайсы да, бийик билиминден сора да, ачык журегин бла сабилени сөөрге керекки. Ма ол шартта ючюн, эңчи келп, Фатима Ксы-мовнаны юсюден айтырга излеп, интервью этерге келленгенме.

- Устазы коно бу айда белгиленеди, ол сизге не байрам?

- Мен устазланы юйорюнде тууганым. Атам-анам да битеу жашуларын шокон бла байлагандыла, аны себепли бу байрам хар заманда да манга эңчи конодү. Атамы бу иште улуу кыайны барды. Ол келп жыл школда зауун, артда уа директор болуп да турганды.

- Сизни окутууга кере, чынтты, керти устазы кылайы ышлары болурга керекки?

- Биринчиден, ол сабилени багварларга керекки. Алайсы бармына бийик, не терен билим болса да, ол устаз болалык тиорлодү. Экинчиден, кесини предметин окуучулага сийдоралса, аны десперине ала жан атып барлыкыдыла.

- Жашуугузуда эсигизде тутхан, унутмай турган узаста бармына бийик, де сизге кими сынуу бергип болушар?

- Биринчи устазым атам болганы себепли насобым болган эди. Аны хайырында тамата эгемин Маржан, мен да устазы иштин гитче заманыбыздан башап келгеним, сынтай-абыз. Анасы бир талай десперни жыйып келип, аллага кыраар, тинтип, белгиле салганына сейрисини, сюйюк кырауучу эдик. Аны тыңч алыгылашханым, игилик излеген десперине уа бизге бу устазыны сайларга болушкыдыла.

Тамктарак болгандан сора эгемин, мен да аны ызындаң барлыкыбызга ишексиз эдик. Ахырында педучиликте (бусагытада

КсМКсУ-ну педагогика колледжи) окуртрга киреми. Анда тамаша, сейри устазларым болгандыла. Аны бошгандан сора Кы-арты - Малкыр кырал университетте бийик билим алып, кесими колледжиде устаз болуп кытайтам.

- Бу сайлауда улуу болушлук манга малкыр тил бла литератураны кафедрасыны тамта-сы Ахматланы Ибрахим, профессор Гузельаны Жамал, дагында башкала этгендиге. Сөз-сүз, малкыр тили окутууга сийемликке менде аланы юсю бола тууганды. Биогон да харкюнчюк ишимде ол сюйөн адамларымы терен акылыны, юйретуу сөзлери бла хайырыланам.

- Фатима Ксымовна, сиз устаз болуук жаш адамланы окутасыз. Ол студентлери санында керти педагогла болуука бармында?

- Насыбыма, мен окутухталаны санаыда, бизни ишлештибиз болмаганын билип, ююркелери бла итингенде бардыла. Ала келип заманда бизни кыралда устаз кыла-лы болууга кереклисин ангылап, анга кез хазырайдыла кеслерин. Мен аланы бийик керештерин, сайлаган устакыларын сийгенерин, керти педагогла болууга итин-генлерин кереме эм бек жаратама.

- Сизни окутууга кере, бусагытада малкыр тилден устазга жазылауда не халдады?

- Сайлай алгандыла, малкыр тилден устазла хазырауучу программалары не жаны бла да тиийшли даржада, керекли халда тыңгылы

жарашдырылгандыла. Айтмай кетерге жарамас, бу ахыр беш - алты жылда келп жангы окуучу посюбие басмаланганды, ол билим беруиню кереклисинча игилендиргенди.

- Келчиги а (ол устаны ишин юскөндү) деп айтабыз, дейди Дауут.

- Биогонлюкде Венгрияда 300 минден аслам кыачык жашайды. Ала кеслерин кыуанмагына санайдыла. Элпери, шахарлары да бар. Асламасынча, милянлык жерчилик бла керешедиле.

- Дипломларын алганына ишин кыяналмай табамдыгы?

- Бу соругу коюн сау бол. Келп жылланы ичинде сынал кырайма да, бек ити студент-лерибиз, сайлаган устакыларына терен сийемликлери болгандыла, жарсыууда, колледжиди окууп бошоп, иш а табамыйдыла. Ала, башча амаллары болмай, кими тукөндө, кими - кафеде, дагында башка жерлерде ишлерге керешедиле. Ол затка бек жарышма, нек дегенде бизни жамауат аланы бетлеринде фахмулу жаш устазланы тас этеди.

- Устаз - миллети културоруду, деген сөз барды. Аны хар бирбиз да сойизде тутарга болуубуз. Кыралны жанындаң фахмулу жаш устазгага эс бурупса, бек ахшы иш болуук эди ол.

Ушаккы ЗАККИШИЛАНЫ Людмила бардырганды.

ТЮБЕШИУ

Танзиляны поэзиясын суйгенлеге

Кзарочай - малкыр халккы жаш төлосюно айнууна себеплик этен «Эльбрусиди» фонду Нольчидеги филиалында 22-чи октябрде 15 сагыста Кырабаты - Малкыры халкы элти, РСФСР-ни М. Горький атлы Кырал саугасыны лауретты, Сыйлыккыны Орденн бла саугаланган поэт Зумакулланы Танзиляны юбилей итири болуукду.

Ол литература - музыкалы хал-да барлыкды. Ары дагыда Танзи-ляны поэзиясын суйгенле, сойиле да келликдиге. Итирде шойбурн назмуларын окуркуудула, юбил-лар кеси да эшиттирдикди сейр

кючлери, ариукуллары болган тизгилерин. Фонду ишини тири кыташкан белгиле жаш жыры-ла да поэти назмуларна кере этилен жырланы айтырдыкыла, видюго жазылган алгышта да тобешуге эңчи кууат берлик-диге.

«Эльбрусиди» бу иш бла бай-ламлы сайтында тема охонды. Танзиля Мустафаевнагы соругу болган аны бераллыкды.

Тюбешу бу адрес бла болуук-ду. Нальчик шахар, Ахохов атлы ордан, 92. Телефону: (8662) 77 - 59 - 12.

Тюрк миллетте

Венгриядан келген кыонакыла адамларыбызны, табийгыатыбызны ариулуугун да жараткыдыла

Чирик келп турбазага Венгриядан бизни тилги эки жаш кел-ленерин эшитип, ары ашыгы-лыкты жетеме. Жол нөгериң Кырачаланы Мухаддин. Биз ары келгенде, кыонакыла келп төгөрөндө жон базарга кы-рай тура эдиле. Биргелерине да Кышхатаудан Тапсакханланы Мухтар нөгөрлери бла.

Ала кыонакылага, кече ка-ляр жер да кырап, жарык поб-егендиге. Убакыдан келген жашла бла ушак этебиз. Ала да эз тил-леринде, биз да тауача халарлаша-быз. Бир да артык улуу башха-лык барды деп ангыламадык, жаленда ала бизр жумушагы-райсы сөлөшөдиле.

Биогонню жашууларын, тарыхларын, култураларыны юскеринден келп сейр хапар айтыла.

Жашаңдан бирини аты Даууду. Ол профессору. Бийик билим берген окуучу юйде тюрк тилли миллетлени тиллерин тинтуу жаны бла ишлейди. Аны анасы Кырааланы кычаларды. Кыячлык миллеттенди. Келп амулде мында ала кылачак миллет, монгол аскерле бу уруш эте, Көней ханны башчылыгында Венгрияга көчгенди. Тарыхда жүрөгөн аты хан котанды.

Алгын Австро-Венгрия деген улуу империябыз бар эди. Биринчи дуния соьеринден сора ол чачы-лады. Келп маширлер барша кы-раллага кою бла өтдорюлөндү. Полочулангы иги кесети Слова-кияда жашайды. Алай болган-дык, кыскачу миллетте аллага венгери полочула дегенде. Баш-ча халкылага кыошула-кыошула, тилимизни тас эте барбай. Жаш төно аны тилин билмейди. Туку-ум, жер атада кеси сөлөзерибиз саксылангандыла. Аладан юлто-култиррге союм: Аксыкушлары, Сакарлары, Адамлары эм башкала. Жер-суу атланы да бир кыууимын айткыым: Чаллуу кёзо, Таржан, Гёмюр, Барш, Торнак, Баш Кыраан, Улуу Кыраан, Кырача жоруу, Кырааны атын жүрөгөн

Айранга уа жуурот дейбиз. Са-банпада уа арна, эынтык өсдю-рөндү. Зынтыхыдан а аламат боза бириребиз», - дейди Дауут.

Кыюиланы аслам тутадыла. Алгага да улак, токуу, кыо-чар деп, тез бизинча айтадыла. «Жауу келп аяланп ардык», - дейдиле жашла, ышара. Да биз да алгаракылада жюю деп айта эдик. Нек эсе да арт жылда ол сөз жауга бурулганды аныс.

Таржынга - өтмөк, жолчюкчөк жюлюк, кыызга да кыз дейди-ле, жашка уа - улан. Жылы келген аксысакылага уа-эски киши.

Экинчи кыонагы а Аксыкушланы Григорийди. Ол а орусча да ары сөлөшөди. Кеси да полочууду - Биз а кыпчакылдан эсе 300 жыл алгарак келгенди Венгрияга. Хазарыла бизни чачандан сора 895-чи жылда Кавказдан кет-кенбиз. Ол жыл окуяны Венгрияда тохтабайды. Андан башланады биз ни кыралны кыралган коно. Кавказда да кырандышарыбыз кылачылларын билебиз. Бизде аллага совартыла деп айтадыла.

Бизни бирини азоробоз Левади. Аны юй бийчиси кызгызыла, кыуманча сөлөшөдиле. Битеу тюрк тилден бизни тил бары-дан да ариу, таза, бай болганын чертди кеси уа.

Жеригизи ариулуугундан топмайма. Бизде бийлик бийик таула жокчула. Адамларыбыз чырайыла, жарык келлоле, таза жюрөклөшөдиле. Ол бол-са, кыада бурура, биз энтта да бары келликбиз. Бизни юсю-поздан а аяра улуу халар айтырдыбыз. Кавказда кылган кырандышарыбызны бизни ата журтубузда да билриге суй-виль», дейдиле Венгриядан келген жумушларыбыз.

ОСМАНЫЛЫ ХЫСА. СУРАТДА: солдан оңго: Че-чепланы Альберт, Кырачаланы Мухаддин, Аксыкушланы Григорий, Дауут, Тапсакханланы Мухтар, Османланы Хыса.

Саулык

Остеопорозну заманында билир ючюн

Жыйырманчы октябрде Нальчик ша-харда Медико-консултативный диагно-стика ордэ «Остеопорозну профилак-тикасын битеудуния коно» деген акция бардырады.

Диагностика арага эки жою чакылы бир адам келгенде эди ол кер. Саулык сакылауу битеу-нуча организмиңизди билдиргенге кере, остеопороз инвалид болууну эм ёлмөлени сытуаларыны ара-сында төртюнчю жер алады. Адамны сөөктеринде кальций жетмесе, ала ууялып башлайдыла. Осте-опороз заманында билнине, сөөклерде калцияны мардагы келтирриге болады: шведюго препаратта аллай өнт бериле.

Кальций бек келп сют ашда барды. Кюн сайын эки стакан сют ичерге, бир буржу биллаш ашарга керекки. Сары жауда, чабакыда, өпкеде, журму-раха сарысында, шашпалда, хобустада, дугумда да барды калшы.

Диагностика арада денситометр болганылык-га, жарсыууга, поликлиникада жокчу. Болсада сөөгини халын билриге суйген адам диагностика арада терапевтенди направленисны бла денсито-метрге тинтилип, кальцийни жеттениң-жетмегенин билалыктыды.

БАИСЫЛАНЫ Марзият.

Акция

**Тишлеге гитчеликкен
къайгъырыркъа юйретгендиле**

Нальчики биринчи стоматология поликлиниксында «Бешачкъы» деген профилактика акция бардырылганды. Аны шахары 31-чи номери орта школуну гитче классларына окуучулары къатышхандыла. Стоматология оюн халда сабийлеге тишлери аурумача къаллай амалланы хайырланаркъа керек болганын билдиргендиле.

Башда сагъынылгъан поликлиниканы баш врачы Мурат Шарипов айтканга кере, ала бардырып бу жолтуу акция биринчи туюлду. Аллында сагъынылгъан школ бла учреждение байламлык жорюнгени ки жыл болады.

«Профилактика ишибизни бардырғанбызны магъанасы сабийле саулыкларына гитчеликлеринден эс бурурча этерге. Бююн бойлагъа келген школчулдан кебюсю тишлерин поз къаллай торлю ариуласа иги болуугъан ангаллаулары окуучу жокуду. Аталары бла аналары уа ол кемчиликке эс бурмайдыла. Сёз ючюн, орта класстада окугъан школчулары бир неча азыу тишлери кармесге хорлатгыркъа болардыла. Онбеш жыллырында корона салыргъа да кел керсе токуди.

Акцияны чеклеринде билдиреу, юйретуи дерсле бардырабыз. Тишлери биринчи жаулары уа бал туз кел болган затланы ашау, тютюн ичю эмда саулыкларын сакларга улуу эс бурмагъанларын данды, — дейди Мурат.

КЪМР-ни Саулык саклау министрствосуи пресс-службасы.

Ауыр атлетика

**Жерлешлерибиз Старый Осколда
къарыуларын керлюкдюле**

В. А. Губанов атлы «Геолог» спорт-саулык кочючу комплексе ауур атлетикадан 1988 жылда Баликов эм Азрет Степанов, тырнауучу атлет Балаланы Расул хорлагъандыла. Аланы Анатолий Ашчев, Михаил Шкеменов, Мурад Шаов, Аскерби Хамурзов, Чингиз Дахкильгов юйретедиле.

эм Алим Темботов, наркъалачы Сергей Лысенко, Жаңхотиядан Алим Шенгонов, Исламйеден Алан Балкызов эм Азрет Степанов, тырнауучу атлет Балаланы Расул хорлагъандыла. Аланы Анатолий Ашчев, Михаил Шкеменов, Мурад Шаов, Аскерби Хамурзов, Чингиз Дахкильгов юйретедиле.

Бу зришуде къытханла Россейни ноябрде Старый Оскол шахарда бардырылгъан биринчилиге къатышыркъыдыла.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий. СУРАТДА: зришиуге къатышхандыла.

Сурат авторнуду.

Сейлр этерчады

Къайсы китап игди

Электрон китাপладан эсе къагъат китапла игидиле деп тохташдырғанчыла норвегиялы алимле. Ала айтканга кере, электрон китапны иги ангалмайдыла адамла. Специалисте тинтуле бардырғанчыла кеси чырамылкълары бла аныг къатышыркъа сойигени бла. Алагъа детектив романын окугъандыла. Эксперименте къатышхандылы кер къауумгъа юлешгендиле: аладан бирлерине электрон торлюсюн бергендиле, башхаларына къагъат китапны. Сора эксперименте къатышхандыла окугъанларыны юсеринден халар айтгъанчы, дегендиле. Зришиуде тексти къагъатда жазылгъаны окугъан къауум хорлагъанды.

Биринчи къауум бир-бирлерине уа сюжети баш жигитлерин юсеринден абери окуна айтгъанчы аныгъа аныгъа, жазылгъандан эсин бир жыныча бурт, не окугъан иги ангалмайды, сора окугъан кытапны окугъаркъа юрешедиле, — дегендиле проекти авторлары. Ангалышынмагъан чурудан сора да, электрон китапны окугъанда адамла чыгарманы 6,2 проценте акырын окугъандыла, сынаугъа къатышхандан эс.

**Чыраканы ёчюлтюп
жукуллагъыз**

Чыракъ жапып тургъанда жукуллагъыз — ол саулыккъа заранды, дегендилю аптому алимле. Сынаула ачыкълагъанларына кере, жарыкъ адамны жукусуз этгенден сора да, гипертонияны

къозгъайды, санын мыкъландырады. Андан сора да, адамны санаында алаш-бериш процесслерге чырмауукъ этеди. Тинтуу ишлени бардырғананы айтханларына кере, жарыкъда жукулгъаны юйренуи адамны кеси кесин елтюрюрге тюртеди.

Алимле ачыкълагъанларына кере, жукусуздук адамны чархында бола тургъан жашуу магъаналы торлюнгениге заран болады.

**Эт ашамагъанла терк
къартадыла**

Эт ашамат тохтуу адамны жашуун къыскартады эм этерге къартайды, деген окулмудуа британы алимле. Артыкъда — тишируула, нек дегенде ала эт ашамат тохтасала, этде болган бөлөкка эм башка микроэлементле жетишири туюлдулю, аны хатасындан адамны саны терк къартады.

Кофени кёп ичмесги

Кофени чекден озудрмай хайырлансагъыз, ол тишлени тозурадун къоруулайды, дегидиле АБШ-ны тинтуле бардыруучу алимлери. Ала бардырып тинтуле ачыкълагъанларына кере, сынаулагъа къатышхан адамла бир кесеке эм андан да кёп кофе ичгенлени тишлери аз тозурагъандыла, кофе ичмегенле бла тенгеширгенде. Тозурагъан тишле парадонтоз аурунуу къозгъайдыла ол а тишлени кочерини осалландырады эм туюредиле. Экспертлени айтханларына кере, адамны чархында антиоксидантла бардыла, ма аладыла тишлени тозурадун къоруулагъанла да. Алай эсе да, кофени чекден озудруп ичере уа керек туюлду. Нек дегенде, кофе тишлени саргъалтады эм аузуну тылпыун ийисли эттиредиле.

«АиФ. Здоровье» газет.

КЪМР-ни ПРОКУРАТУРАСЫНДА

Жалгъан аракъы чыгъаргъан терсленеди

Къабарты-Малкъары прокуратурасы законсу предпринимательствону юсюнден уголовный ишге кере этилен оуноу къабил юргеди.

КЪМР-ни прокуроруну орунбасары А. Махов Прокладна районда жашан адамга уголовный иш ачылгъанын тюзге санагъанды. Ол РФ-ни Уголовный кодексини 171-чи статьясыны 2-чи кесегини «б» пунктуна тийишлиликде терсленеди (законсу предпринимательствон, андан не къадар аслам хайро тошорюню жо-ларын излеу).

КЪМР-де МВД-ны Следствие управленийисы тинтенде ачыкъланган шартлагъа кере, Прокуратура, шахарда жашагъан адам байыгъур муратда законсу смит, бош шешала, этикетка сатып алгъанды, «Золотой велес» маркалыды деп кеси юйонде ичги чыгъаргъанды. Ингени «Универсал» ООО-ну хайырланмай тургъан складдарыны биринде асырагъанды. Кеси уа ол обществову генеральный директоруну орунбасарды. Законсу продукцияны КЪМР-де МВД-ны Экономика къоркюуузулу управленийисыны кулчулары ма ол предпритиатда тапканды.

Тинтуле тохташдырғанларына кере, КЪМР-де эм андан тышында къошуну регионда сатаргъа деп 6 миллион сом багысы аракъы чыгъарылганды. Прокуратура бу уголовный ишге кере тийишли багым къабил этил, аны Прокладна район судде жибергенди. Терсленген адам 5 жылгъа дерт тутмакълык сынаргъа болуукду.

Законсу чыгъарылган продукция сейырлыгъанды. Уголовный ишге содде къаралы болашса, ол заманда белгили болуукду бизнесмени керти терслери.

КЪМР-ни прокуратурасыны аппаратыны бөлюму.

СОПУУ

Юйлену отгдан сакъларгъа жарарыкъ амалланы эсгертгендиле

Нальчикде от тошоуден сакъланууга надзорлукъ этген служба кез арты, къаш айла жукулгъанларны бла байламлы этрн къыйынлыкъдан сакъланууну жалчыгъур муратда «Юй жашууну отдан сакълау» темагъа атып, акция-соруу бардыргъанды. Аныга волонтерла, окуу юйерни студентлери тири къатышхандыла. Соругъанланы саны 3583 адамга жеткенди. Тинтулеге кере, аланы 22 проценти от къыйынлык болган жерде не этериклени билмейдиле.

Жылы бу кезиюнде от къоркуну чурумларын, сылтауларын айтхан заманда, сууукъла келгенлерин, пельведе от тиргилелерин, электропирисорла кёп хайырлангъанларын, дачалада къалгъан жукулгъанлары, къауданы жандыруу дегенча затпагъа айырып улуу эс бурдулары. От къыйынлык асламында улуу ёвёлөкюне къатсынданды. Замянда юйерни омажлары тазаланмай, жарылган жерлери сортопмай, отхажууны жерледе эски, чиреген агъачла кетерилмей къалардыла, электрооборудуула жалгъанган, къарыуусу къысылгъан жерлери жагъарып турууга кепле сансы къарайдыла.

2014-2015 жылланы кюз арты, къыш айлада Нальчик шахарда бир къауум къурау эм шарт иш тамамланаркъыдыла. Аладан быллайны эни белгилерчады: — жашуа юйерни, мекамланы катарында жанаргъа къоркуну муларадан, багушладан тазалагъа суббюджет бардыргъанды. «Юйеге жуукъ жерледе кирчик жыйылгъан эсе, аллага от салыну эркин этмегиз; — электрооборудуваняны бузукъсуз ишлеуну жалчыгъурга; — от тошоу къалса, ары барлыкъ автоматичанла суу алгъкъ мёлени, суу жагъаланы жолларына къаргъа, транспорт-чырмаусу жюрюра этерг.

Бу башда айтылган эм аллай башка маддрала алгъаусу тамамланса, шахарны эм аны адамларыны жанларын, миолклерин, юйерин а этрден сакъларга кылдан келдики.

Быйыл Нальчикде «Жашуа жури-2014» деген ат бла идара-зорлукъ этуи эм профилактика магъаналы ишле бардырылганды. Аланы кезиюнде асламында обществоителге эс бурлгъанды. Шахар округну жеринде уа аллай ёт жури, мекам бардыла. Аладан 17-чи студент эмда 44-ю муниципал обществоителде. Аланы барысын да тинтенде, отдан сакъланууну жорукларына кеп торлю буукълыкла этилгенлери ачыкъланганды. Аллай кемчиликле ючюн жууапны адамланы барысы да административ жуаума таптырдыла.

Кемчиликте уа быллайдыла: —от тошгени билдирген автомата хар жерде да жокудыла; —журтне не ичине, не тышында от ёнютлорге суу табилмакълык меклери бардыла; —мекимланы жанаргъа къоркуну агъаглары эм башха затлары от тоше жанмача сулу затла бла къоркунуу этилмегендиле; —мекимланы терезелерине, эшиклерге кемир-кадишлар уругъанлары от тошген кезуде адамланы жанларын сакларга къыйын келеди; —электронкою хайырланууда да жоруулагъа кеп болуукду этиледи.

Россейни МЧС-сини КЪМР-де Баш управленийисы объектилер мекимларын эни контролда тутхана да керговетуде боюнөкюле аллай журтланы от тошоуден сакъландуу кемчиликле кеп болгъанлары. Алайды да, 2015 жылы планында да аллай мекимланы терк-терк тинтирге, аллага сакъланууга кереклигини юсюнден шарт борча белгиленгендиле.

М. ШУГУШЕВ.
Нальчикде от тошоуден сакъланууга надзорлукъ этген бөлюмуо начальнигини орунбасары.

ЖОЛ

**Къоркунуузулукъгъа
жораланган
ушакъла**

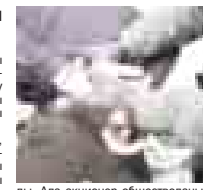
КЪМР-де МВД-ны Жолда жоруноуу къоркунуузулукъны кырал инспекциясыну управленийисы бөлөмлери быйыл 15-чи октябрде «Къоркунуузулукъны бел буру» Сабий шинтик» деген ат бла республиканы профилактика рейд бардыргандыла. Аны магъанасы водителле жолда жоруноуу жорукларына буукълыкъ этгенлерин ачыкълауду эм ол жагы бла профилактика маддралагъа жолюучаланы эслерин буруду.

Полицияны хакюнлюк ишине

Алтын урлагъан тулгунды

Бу ююнде КЪМР-де МВД-ны кулчулары Нальчикде жашагъан биреден келген тарыгуу къагъатда жазылгъанга кере, аны фатариында 30 000 сом багысы алтын керекле урлагъандыла.

Ишлеу иш къоласта терх аланды. Ич ишлени министрствону уголовный розыск управленийисы кулчулары ол аманлыкъны этгенине ишлекилде Нальчикде жашагъан 21-жыллыкъ жашны тунду.

**Фирманы
тонагъандыла**

Чегем район полициасы уруу-лукъ этгенлерине ишлекилде Наранда жашагъан аюелени тутхан.

Итле жыйныны иги биледиле

КЪМР-де МВД-ны Уголовный розыск управленийисы ол Россейни ФСБ-сыны Къабарты-Малкъарда управленийисы кулчулары республиканы жеринде герон наркотикле келтирчюне эм сатынуу ачыкълагъаны регион аралы жукууну жоуну негсендиле.

Быйыл октябрде Нальчикде Комаров орамда «Газель» автомашина тохтагъанды. Аны исени - бу жерги адамны - кесин эм автомашинасын да къармагъанларында, Андан сора да, оператив-излеу

Ишлени кезиюнде аманлыкъны къаууну апты адамы тутгунды

Аланы айтханы бла право нызамны сакълануу органаны адамлары шахарны тиресинде фермаланы бирине баргъандыла. Анда уа излеучу итлени болушуклары бла букчудрулуп тургъан 78 грамм героин табылганды. Аманлыкъны къауумдан битеу да 850 грамм бек улуу зат сейырлыгъанды.

Бу шартка кере РФ-ни Уголовный кодексини 226-1-чи статьясыны 4-чо кесегине тийишлиликде (законсу сатып алуу, сатып неда башха жерге жиберуу, психотроп затланы эмда аллага ушагъан наркотиклени асырау, сакълануу, бирерге беруу, хайырлануу) уголовный иш ачыгъанды.

Бусагъата оператив-излеу ишле андан ары бардырылдыла, аманлыкъны къаууну башха адамлары излендиле.

Хуржунунда - наркотикле

Россейни МВД-сыны «Урван» муниципал аралы бөлюмуно кулчулары бу ююнде Нарк-къалда Ахметов орамда экиге дери да бир неча кере оюд этилген бу жери 39-жыллыкъ жашны тунду. Аны къармагъанда, ичине наркотиклери болган хуржун тапкандыла.

Эсетирте айтканга кере, анда 23,3 грамм марихуана букчудрулуп болганды, киши тутгундыла, анга уголовный иш ачыгъанчы.

КЪМР-де МВД-ны пресс-службасы.

УЧРЕДИТЕЛЬЦЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛЪКАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактору орунбасары КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан РЕДАКЦИЯ: АТТАЛАНЫ Жамал (баш редактор), БЕШПАЙЛАНЫ Муталип (баш редактору орунбасары), ГОКЪ-ЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь), ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамауат-политика бөлюмуо таматасы), САРАКУЛАНЫ Асият (культура бөлюмуо таматасы)	ТЕЛЕФОНЫ: Редактору приёмыны - 42-63-01. Баш редактору орунбасары - 42-38-21, 40-64-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62, Корреспонда - 42-63-52. РЕДАКЦИЯНЫ БЕ ПОМЛОК: Жамауат-политика жашуу - 42-67-68, 42-24-02. Культура - 42-75-82. Социальный-экономика - 42-66-73, 40-59-18. Жаңгылыкълы спорт - 40-39-93, 42-66-71. Письма эм ресхана - 42-37-94. Тилмакъа - 47-31-28, Сурат алачуу - 42-68-72. Бухгалтерия - 42-30-87. Операторла - 40-28-49, 42-39-65.	Редакция авторла бла къагъат жорюгемейди. Кюм жазмагъага ресхана этилмейди эм ала арты къайтарылдыла. Газетде басылгъан материалда айтылган оюмда редакцияны оюму бла кешимесе болуукду. Ала айтгъан хар зат жокуду. Россей Федерацияны Басманы юсюнде законуа тийишлиликде материалланы авторлары кеселери жууапдыла. Редакция автордан 400 гектегизден (машина бла жазылган 5-бет) кеню аймадыла. Газет Басманы эм асламы информацийны эркинликерин кюрюула жана бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияны 1994 жылда 14-но июнда регистрация этилгенди. Регистрация номер — 0066. Индекс - 51532	Газетни басмагъа КЪМР-ни Басма эмда асламы админюкцияны жаны бла кырал комитетни компьютер службагъа хазыр этгенди. Газет «Тетраграф» ООО-ну тифографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин аты проспек, 33 Газетни ислерине тапдыру ючюн КЪМР-ни почта сызканы федеральный Управленийисы жууапдыла. Телефоны: 76-01-28, 76-01-10 Газетни розничка сатыу ючюн КЪМР-ни «Ресхана» автосер обществосу жууапдыла. Телефон: 42-69-34	Номерге графике кере 19 00 сагъатда кыл салындыла. 20 00 сагъатда кыл салындыла. ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГАРЫЛГАНЫ: Хошланы Марият-дежуриный редактор; Акушуваны Феруза (1,2-чи бетге), Бийчеккуваны Жаннета (3, 4-чо бетге) - корреспондент. Тиражы 2130 экз. Заказ № 2039	РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗАТЕ-ЫНИ АДРЕСИ: 36000, Нальчик шахар, Ленин аты проспек, 5. Газетни пошта: 50/001@mail.ru